

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
 Härad: Östbo Adress: Bygget Gjöakra Värnamo
 Socken: Fryele m. fl. sockna Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1940 Född år _____ i _____

Ämne: Trollkunniga gubbar och
gummor.

- Sid 1-4. Karl Hök i Fryele
 " 5-10 Gervare Lindqvist, Byarum
 " 10-13 Musikkorpset Granat
 " 14-16 Hjortabron, Byarum.
 " 17-18 Kungelberg, Gällaryd.

ACC. N:R 11.6520:1-20

Landskap: Småland

Upptecknat av: Fingal Johansson

Härad: Östbo

Adress: Bygget, Pjövåken, Värnamo

Socken: Fryele

Berättat av: _____

Uppteckningsår: 1940

Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Svar på frågelistan S.H.F. 26: Ond fot etc.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6520:1-20Landskap: SmålandUpptecknat av: Fingal JohanssonHärad: ÄstboAdress: Bygget, Gjöarna VärnamoSocken: FryeleBerättat av: Golbaten E. StarkUppteckningsår: 1940Född år i Råholm, FryeleLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I Råhults by, Fryele socken bodde under 1800-talets senare del, en skräddare vid namn Karl Håk som ansågs vara trollkunnig. Han brukade varje jul- och nyårsnatt gå s. k. ärsgång. Han kunde stämma blod och bota armbett. Berättaren blev som ung pojke biten av en huggarm. Man försökte alla möjliga medel- h. s. genom att gräva ned den bitna foten i jorden för att vullnaden efter bettet skulle "gå ner," men intet hjälpte. Så sände man bud efter Håk

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Ätbo Adress: Bygget, Gjöken Värnamo
Socken: Fryele Berättat av: Soldaten P. Stark
Uppteckningsår: 1949 Född år: i Råholm, Fryele.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2.

och han befälde den litne att gå ut ur stugan och ställa sig på en jordfast sten. Håk gjorde med sin ena hand korttecken över den sjuka foten, mumlade en beryärelse, och genast lindrades plågorna, svullnaden sjönk och pojken blev genast bra och lever än i denna dag. Håk hade ett ganska fräntötande sätt och utseende, men det oaktat blev han gift med den vackraste flickan i Fryele s:n. Håk hade "förgjort" henne sades det (= givet henne något kärleksmedel så att hon blivit viljelös.) Hon hade

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget, Gjöckra Värnamo
Socken: Fryele Berättat av: Göddaten E. Stark
Uppteckningsår: 1940 Född år: i Råholm, Fryele

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

innan Håk fått makt med hustru,
en snäll och stilig pojke till prästman.
Han hette Sven Nilsson, och var bror
till sängerskan Kristina Nilsson från
Skatelövs s:n. Kerk Län. Nilsson för
amning i värnansorten och gjorde
träsken åt befolkningen, därav kom
det sig att "Ellina" som flickan
hette, blivit bekant med Nilsson.

Håk hade länge haft ett gott öga till Ellina,
så han slog Nilsson, höll rent av
på att slå ihjäl honom, och så för-
gjorde han Ellina så hennes kärlek
överflyttades på Håk, som hon och

Skriv endast på denna sida!

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget, Gjöakra Värnamo
Socken: Fryele Berättat av: Gösta E. Glark
Uppteckningsår: 1950 Född år: i Råholm, Fryele

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4.

gifte sig med. I äktenskapet föddes
två pojkar, som ännu leva, fast de
äro nu gamla män. "Lina" var
aldrig lycklig i sitt äktenskap.
Hon tänkte ofta på sin Sven som hon
inte fick gifta sig med. Kort före
sin död 1920 besökte hon Bygget, och
meddelarens mor påminde henne
om den tid då hon hade Kristina
Nilssons bror till fästman.
Med vemod och sorg i rösten sade
hon "ja tala inte där om, jag har
ängrat mig många gånger.

ACC. N:R. M. 6520:1-20Landskap: SmålandUpptecknat av: Fingel JohanssonHärad: ÖstboAdress: Bygget Gjökra VärnansSocken: ByarumBerättat av: Kristina JohanssonUppteckningsår: 1940Född år 1849 i Bygget Frule.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV5.

Gårwaren Lindsköp i Byarums s:n
var en på 1860-70 och 80-talen
av ortens allmoges ofta anlitad
Trollkarl. Hade man blivit be-
stulen, så reste man till gårware
Lindsköp så kunde man på se
vem som var tjuren.

Lindsköp behövde bara bara
slå vatten i ett glas så fram-
trädde på en stund i glaset
Tjuvens gestalt och drag.

Lindsköp för ofta omkring på
marknader och försälde läder-
varor. Det dyrbara lasset lät

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6520:1-20
Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Ästbo Adress: Bygget, Gårdsåkra Värnamo
Socken: Byarum Berättat av: Kristina Johansson
Uppteckningsår: 1940 Född år 1849 i Brakvarn, Fryele

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

Han vid sina marknadsresor stå uti
under klar himmel. Det var ingen
fara att han blev bertulen.
Han hade makt att "låsa fast"
tjuvarna vid lasset. Då han om
morgnarna kom ut till sitt lass
kunde det hända att där stod
någon gubbe och kramade i
en sulbit som han tänkt stjäla
men inte kunnat orka gå från
lasset med. "Allu få du gå" sade
Lindskog och så comade den
långpinjade bort. Berättaren
var på 1860-talet närvarande vid

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6520:1-20

Landskap: Småland. Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Östbo. Adress: Bygget, Gårdsåkra Värnamo
Socken: Byarum. Berättat av: Kristina Johansson
Uppteckningsår: 1940 Född år 1849 i Brokvarn Fryele

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV7.

en ungdomsbjudning på Gårdsåkra gård
i Byarum. Ungdomarna roade sig
med att leka en lek som kallades
"Kalla fram den döde". Lindsen, som
ock var närvarande förmånade
ungdomen att inte roa de döda,
han ville lära dem en ännu
lämpligare och roligare lek sade
han, gick så och öppnade dörren
till rummet där ungdomarna
voro samlade, och strax kommo
en hel mängd katter i alla möjliga
färger inrusande. Ungdomarna
blevo förskräckta och det blev

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M. 6520:1-20

Landskap: Småland
Härad: Ölbo
Socken: Byarum
Uppteckningsår: 1940

Upptecknat av: Fingel Johansson
Adress: Bygget, Gjöåkra Värnamo
Berättat av: Kristina Johansson
Född år 1849 i Brakvarn Fryele

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV8.

inte så mycket mer bekande den kvällen.
Lindskor kunde, sådes det, om han
blev ombedd, taga en hand, fot,
eller ett öga (= antagligen åsyftas
härmed, "skjuta trollskaft") men vid
mognare ålder anförtrodde han
själv meddelarens far Aug. Johansson
att han ojämrna gjorde detta för
kom ihåg att om jag dör inom
tre dygn så är jag i kulan ytttrade
han. Lindskor var mycket fruktad
av sina närboende grannar och
de sökte på allt sätt ställa sig så
att de stod på vänskaplig fot

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6520:1-20

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget Gjöakra Värnamo
Socken: Byarum Berättat av: Kristina Johansson
Uppteckningsår: 1940 Född år 1849 i Brokvarn Fryele

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV9.

med honom. Fru Lindsboj brukade tillverka karameller (pållezrisa) som hon reste till marknader och sålde. Hon behövde ej heller frukta för tjurar, utan kunde långa stunder lämna sitt bodstånd utan tillsyn utan att riskera att bli bestulen. Lindsboj kunde också stänna blod m.m.

På äldre dagar upphörde L. med trollandet sågs det, även förmågan att på övernaturligt sätt skydda sig för tjurar och honom, han blev själv bestulen på sina inmeliggande besparingar.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6520:1-20

Landskap: Småland⁶ Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget, Gjöakra Värnamo
Socken: Byarum Berättat av: Kristina Johansson
Uppteckningsår: 1940 Född år 1849 i Brokvarn Fryele

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV10

under det han var besökt att re-
parera taket på sin stuga.

Vid Hjortabron utanför Jönköping
bodde en gammal musikkorpsal Granat,
han var anställd som hornblåsare
vid jönk. reg. musikkår så under
somrarna då han tjänstgjorde vid
regementet bodde han i Skillinga-
ryd som var regementets övnings-
plats. Han sysslade mycket med
sjukvård och var mycket intresserad
av sådant arbete. Han brukade
draga ut tänder, tappa blod av
(lätta år) den som så önskade.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. M. 6520:1-20

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget, Ljökra Värnamo
Socken: Byarum Berättat av: _____
Uppteckningsår: 1940 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV11.

Berättat av Granats dotter, Torpare
under lya gård i Fryele s:n. (hans namn
och ålder äro meddelaren obekanta.)
Han kunde även stänna blod och
bota armbett genom att läsa en
formel. Även om patienten som
behövde hjälp bodde på långt av-
stånd kunde påhjälp av Granat
utan att de därför behövde träffas.
En man i Skillingaryd som var
anställd som sågmästare vid
Fågelfors sågverk utanför Skillinga-
ryd rådde komma för nära
sågklingan med armarna, och

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6520:1-20Landskap: SmålandUpptecknat av: Tingal JohanssonHärad: ÄtboAdress: Bygget, Gjöckra VärnansSocken: Byarum

Berättat av: _____

Uppteckningsår: 1940

Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV12.

Båda armarna skuros av ovanför
armhågarna. Blodet förmligen
sprutade ur de kvarvarande arm-
stumparna och man fruktade att
mannen skulle förblöda innan
läkarehjälpen kom anlända.

Men så kom man att tänka
på att Granat sådes kunna stänna
blod. Man ringde till husorn och
i samma stund som Granat fick
kännedom om olyckshändelsen
stannade blodflödet. Granat begav
sig sedan skyndsamt till den skadade.
Med en liten tång drog han ut

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6520:1-20Landskap: SmålandUpptecknat av: Tingal JohanssonHärad: ÖstboAdress: Bygget, Gjöåkra VärnansSocken: Byarum

Berättat av: _____

Uppteckningsår: 1940

Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV13

blodådrorna urde armburna armar-
na och slog knut på dem, så
han ansåg väl, att det inte var till-
fyllt med att läsa formles.

Den föroluckade mannen levde sedan
i många år fast han var utan
armar, och måste matas och klädas
som ett barn. Meddelaren har flera
gångar sett den stackars armlöse man-
nen gå omkring på marknader i
Skillingarv och Värnans och sälja
knivar och annat småsnick, han avled
för ett par år sedan. Olyckshändelsen inträffade
för omkr. 40 år sedan.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6520:1-20
Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget, Gjöåkra Värmland
Socken: Gällaryd Berättat av: Augusta Gustavsson
Uppteckningsår: 1946 Född år 1870 i Gjöåkra Fryele

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

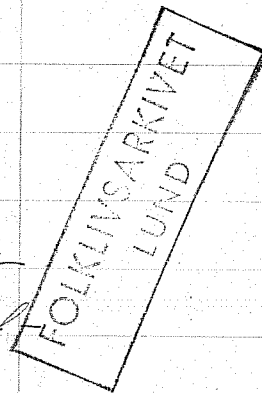
14

Soldaten Kugelberg, Gällaryd, Gällaryds socken ansågs kunna lite mer än andra, han var m.a.o. Trollkunnig. Berättaren hade fått en höld på ena fotbladet och Kugelberg som var på tillfälligt besök i hennes hem fick se hur snart hon hade att kunna gå frågade efter orsaken, och då han fått berked dörren sade han till henne att gå ut och stödja foten på "förstestenen" (= Trappsteg av sten utanför dörren). Han gjorde så, Kugelberg gjorde med ena handen korstecken över

Skriv endast på denna sida!

den ~~sjuk~~ sjuka foten, spottade åt
de fyra väderstrichen och muntlade
något för sin själ och på
ett par dagar var hölden borta
och hon kunde taga skor på
fötterna. En av Kugelbergs grän-
nar berättade en gång för meddel-
aren; Kugelberg och hans granne
hade varit i Värnamo och köpt
varsitt lass Tomasslagg.

Kugelbergs äk (ett litet sto) var liten
och klen, och hans granne undrade
för sin själv hur den skulle kunna
orka draga det tunga lastet upp för
"Berga lid," (= en backe av oväntat
stark stigning på vägen Käsbyholm-
Oks bruk) men då de kommo
till nämnda backe strök Kugelberg

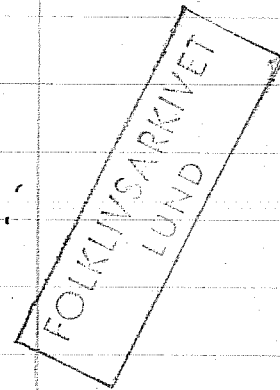

Bergsgård, Isak Illure kunde konstn
att "schämma ut" bössor.

Han behövde bara föra in sitt
ena pekfinger i bössnyningen
så var bössan skänd.

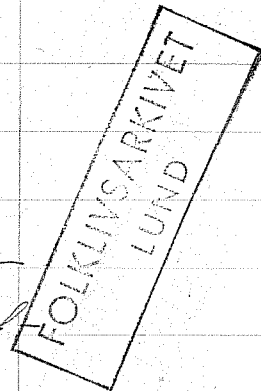
Botemedlet mot skänd bössa var:
att stoppa in en arm eller ock
kveckillev i pipan och så av-
lossa ett skott så var bössan
god igen. En gumma i Ljöökra
Britta Fredriksson (död 1903 omkr. 80
år gammal) kunde stämma blod,
schämma ut mjölket på kor som
nyligen kalvat m.m.

En gumma från Fryele Bergs-
gård, omkr. 75 år gammal död
för ett 20-tal år sedan, hennes

Den ~~sjuk~~ sjuka foten, spottade åt
de fyra väderstricken och muntlade
något för sin själ och på
ett par dagar var hölden borta
och hon kunde taga skor på
fötterna. En av Kugelbergs grän-
nar berättade en gång för meddel-
aren; Kugelberg och hans granne
hade varit i Värnamo och köpt
varsitt lass Tomasslagg.

Kugelbergs äk (ett litet sto) var liten
och liten, och hans granne undrade
för sin själv hur den skulle kunna
orka draga det tunga lastet upp för
"Berga lio," (= en backe av oväntat
stark stigning på vägen Käsbyholm-
Oks bruk) men då de kommo
till nämnda backe strök Kugelberg

stött över ryggen och så satte hon
iväg uppåt backen med god fart,
utan att det syntes att hon behövde
anstränga sig. Tomasstyggsäckarna
vilka vägde 100 kg. pr. st. sågs
vid tillfället ut så lätta som de
varit stoppade med dun.

En bonde i Fryele, Irak i Gallnäs
kunde konsten att "ta makkt" ifrån
hästar. Han bara strök dem över
ryggen och sen orkade de inte
springa mera den dagen.

De som kände till Iraks knep gavs
honom då ett piskrapp över handen,
så den blödde. "Tåk man blö" av
en sådan gubbe rades det att hans
makt att göra ont var slut den
gången. En skomakare i Fryele

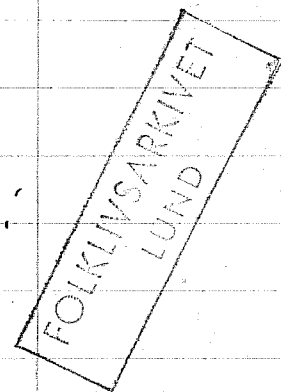
FOLKLIVSARKIVET
LUND

Bergsgård, Isak Ilure kunde konstn
att "schämma ut" bössor.

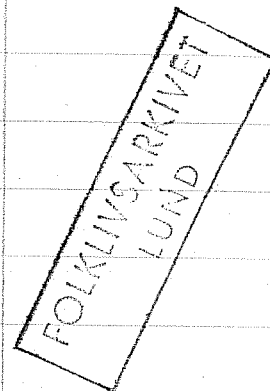
Han behövde bara föra in sitt
ena pekfinger i bössnyningen
så var bössan skänd.

Botemedlet mot skänd bössa var:
att stoppa in en arm eller ock
krickilver i pipan och så av-
lossa ett skott så var bössan
god igen. En gumma i Ljöökra
Britta Fredriksson (död 1903 omkr. 80
år gammal) kunde stämma blod,
schämma ut mjölket på kor som
nyligen kalvat m.m.

En gumma från Fryele Bergs-
gård, omkr. 75 år gammal död
för ett 20-tal år sedan, hennes

namn var Inga Johansson berättade
på 1890-talet för meddelaren en sägen
om en trollkvinna från Värnamo.
Kända kvinna sade ha varit
så "lajjå" att om hon röjde med
en kapp i "Kröklebäcken" (en liten
bäck som rinner genom Värnamo)
så kunde hon ställa om att det
snöade vid midsommartiden.
Då hon skulle föras bort till
galgbacken för att brännas på
bål bad hon skarprättaren att
hon skulle få stiga av pångkärr-
an och gå in i Pilagårds trädgård
en stund. Det fick hon inte, och
då kastade hon in sin näsduk
i trädgården vilket hade till följd
att "Läimtä" väckstämm grön rot" det
året i trädgården.

ACC. N:R. 16.6520:1-20
Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Åstbo Adress: Bygget, Gjöåkra Värnamo
Socken: Fryele Berättat av: _____
Uppteckningsår: 1940 Född år _____ i _____

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19.

"Ämne: "Lajjå Gjäkä".
På ortens mål uttalas ordet
kåke = "Gjäkä". Om en person som
gärna talar illa om sin nästa
säges att han eller hon "håla ajjå
Lajjå Gjäkä". Även uttrycket "Lajjå
hålls" förekommer om sådant fall.
Samliga inom orten kallas käken
"Gjäft". Då två människor träta
(träta, även schälla) med varandra
är det inte ovanligt att det pula
tilltalspronomenet "håll Gjäftäm
på de" kommer till användning.
Den som talar illa om sin nästa

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget, Gjöåkra Värnans
Socken: Fryele Berättat av: _____
Uppteckningsår: 1940 Född år _____ i _____

20.

såges ha en "Lajjå Tonya", och i syn-
nerhet den, som i sitt tal inblandas
fula ord såges ha en Lajjå Tonya.
Styvå i Gjöftånn såges den vara
som kan giva kvicka och träffande
var på tilltal och anmärkningar.
Även benämningen "Oraklokä"
förekommer i slikt fall.